

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра політології та публічного управління

СИЛАБУС
вибіркового освітнього компоненту

ГЕОПОЛІТИКА
підготовки бакалавра

Луцьк – 2025

Силабус освітнього компонента «ГЕОПОЛІТИКА» підготовки бакалавра

Розробник: Байрак С. О., к. політ. н, доцент, доцент кафедри політології та публічного управління

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми

Пахолок В. М.

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри політології та публічного управління
протокол № 5 від 21.11.2025 р.

Завідувач кафедри

Бусленко В. В.

I. ОПИС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	Галузь знань С «Соціальні науки, журналістика та інформація»	Вибірковий
Кількість годин/кредитів 150/5	Спеціальність С2 «Політологія»	Рік навчання – 2
		Семестр – 4-ий
	Лекції	
	10	
	Практичні (семінарські)	
	Освітньо-професійна програма «Політологія»	20
ІНДЗ: немає	Освітній рівень Бакалавр	Самостійна робота
		110
		Консультації
		10
Мова навчання: українська		Форма контролю: залік

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧІВ

ПП: Байрак Сергій Олександрович.

Науковий ступінь: кандидат політичних наук.

Вчене звання: доцент.

Посада: доцент кафедри політології та публічного управління.

Контактна інформація: sergiy.bairak@gmail.com.

Посилання на розклад <http://94.130.69.82/cgi-bin/timetable.cgi>.

Комунікація зі студентами: електронною поштою, на заняттях згідно розкладу, за графіком консультацій.

III. ОПИС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

1. Анотація курсу. Силабус вибіркового освітнього компонента «Геополітика» складено з урахуванням можливості формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня.

Освітній компонент «Геополітика» спрямований на формування у здобувачів вищої освіти системного розуміння геополітичних процесів і закономірностей розвитку сучасного світу. Курс розкриває теоретичні основи геополітики, класичні та сучасні геополітичні концепції, особливості формування світового порядку, роль держав, міжнародних організацій і

регіональних центрів сили. Особлива увага приділяється аналізу геополітичного становища України, впливу глобалізації, регіональних конфліктів, енергетичної, інформаційної та безпекової політики на міжнародні відносини. У процесі навчання здобувачі набувають умінь аналізувати геополітичні інтереси держав, оцінювати сучасні міжнародні процеси, прогнозувати тенденції розвитку світової політики та застосовувати геополітичний підхід у професійній діяльності.

2. Мета і завдання освітнього компонента.

Метою освітнього компонента є формування у здобувачів вищої освіти теоретичних знань про геополітичні закономірності розвитку світу та практичних навичок аналізу сучасних міжнародних процесів, геополітичних інтересів держав і місця України у глобальному геополітичному просторі.

Основними завданнями освітнього компонента є:

- розкрити теоретико-методологічні засади геополітики як науки;
- ознайомити з класичними та сучасними геополітичними концепціями і школами;
- проаналізувати основні геополітичні центри сили та їх вплив на міжнародні відносини;
- дослідити геополітичні інтереси держав і роль міжнародних організацій у формуванні світового порядку;
- сформувати здатність аналізувати сучасні геополітичні процеси, конфлікти та виклики глобальної безпеки;
- визначити місце і роль України в сучасному геополітичному просторі;
- навчити застосовувати геополітичний підхід для аналізу міжнародних процесів і прийняття обґрунтованих рішень.

3. Soft skills:

- критичне мислення та здатність до комплексного аналізу міжнародних процесів;
- аналітичні здібності та навички роботи з інформацією;
- здатність аргументовано формулювати та відстоювати власну позицію;
- комунікативні навички та вміння вести конструктивний діалог;
- здатність працювати в команді та брати участь у дискусіях;
- навички публічних виступів і презентації аналітичних матеріалів;
- вміння приймати рішення в умовах невизначеності та багатофакторного середовища;
- здатність до стратегічного мислення та прогнозування;
- адаптивність і готовність працювати в умовах глобальних змін.

4. Структура освітнього компонента

Назви змістових модулів і тем	Усього годин	Лекції	Практичні	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю / бали
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Теоретичні засади демократії						
Тема 1. Геополітика як наука і навчальна дисципліна	15	2	2	10	1	<i>ПО,ДС /10</i>
Тема 2. Історія становлення та розвитку геополітичної думки	15	2	2	10	1	<i>ПО,ДС /10</i>
Тема 3. Основні категорії та концепції геополітики	15	2	2	10	1	<i>ПО,ДС /10</i>
Тема 4. Геополітична структура сучасного світу	15	2	2	10	1	<i>ПО,ДС /10</i>
Тема 5. Геополітика та процеси глобалізації	13		2	10	1	<i>ПО,ДС /10</i>
Тема 6. Регіональна геополітика світу	13		2	10	1	<i>ПО,ДС /10</i>
Тема 7. Геополітика міжнародних організацій і союзів	15	2	2	10	1	<i>ПО,ДС /10</i>
Тема 8. Геополітика безпеки і міжнародних	13		2	10	1	<i>ПО,ДС /10</i>

конфліктів						
Тема 9. Геополітичне положення України	13		2	10	1	<i>ПО,ДС /10</i>
Тема 10. Сучасні геополітичні процеси та перспективи розвитку світового порядку	23		2	20	1	<i>ПО,ДС /10</i>
Разом годин/Балів	150	10	20	110	10	100 балів

ПО – поточне опитування, ДС – дискусія.

5. Тематика практичних занять	
<p style="text-align: center;">Тема 1. Геополітика як наука і навчальна дисципліна</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Предмет, об'єкт і функції геополітики. 2. Методи геополітичного аналізу. 3. Місце геополітики в системі суспільних наук. 4. Роль геополітики у формуванні державної політики. 	2 год
<p style="text-align: center;">Тема 2. Історія становлення та розвитку геополітичної думки</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Передумови виникнення геополітики. 2. Класичні геополітичні концепції (Ф. Ратцель, Р. Челлен). 3. Геополітичні теорії Х. Маккіндера, А. Мехена, К. Хаусхофера. 4. Розвиток геополітики у ХХ–ХХІ століттях. 	2 год
<p style="text-align: center;">Тема 3. Основні категорії та концепції геополітики</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Геополітичний простір і територія. 2. Геополітичне положення держави. 3. Геополітичні інтереси, потенціал і вплив держави. 4. Поняття «центр сили» та «баланс сил». 	2 год
<p style="text-align: center;">Тема 4. Геополітична структура сучасного світу</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Формування сучасного світового порядку. 2. Однополярна, біполярна та багатополлярна моделі світу. 3. Провідні геополітичні центри сили. 4. Роль наддержав і регіональних лідерів у світовій політиці. 	2 год
<p style="text-align: center;">Тема 5. Геополітика та процеси глобалізації</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність і прояви глобалізації. 2. Економічний вимір геополітики. 3. Інформаційна геополітика та інформаційні війни. 	2 год

4. Вплив глобалізації на державний суверенітет.	
Тема 6. Регіональна геополітика світу 1. Геополітичні особливості Європи. 2. Геополітика Азії та Тихоокеанського регіону. 3. Геополітичні процеси на Близькому Сході. 4. Геополітика Америки та Африки.	2 год
Тема 7. Геополітика міжнародних організацій і союзів 1. Роль міжнародних організацій у світовій політиці. 2. Геополітичне значення інтеграційних об'єднань. 3. Військово-політичні союзи та їх вплив на глобальну безпеку. 4. Геополітичні інтереси та діяльність наднаціональних структур.	2 год
Тема 8. Геополітика безпеки і міжнародних конфліктів 1. Поняття та типи геополітичних конфліктів. 2. Причини виникнення міжнародних конфліктів. 3. Гібридні війни як сучасний геополітичний феномен. 4. Геополітичні механізми врегулювання конфліктів.	2 год
Тема 9. Геополітичне положення України 1. Географічні та геополітичні особливості України. 2. Національні інтереси України у світовій політиці. 3. Україна в системі міжнародних відносин. 4. Виклики та загрози національній безпеці України.	2 год
Тема 10. Сучасні геополітичні процеси та перспективи розвитку світового порядку 1. Трансформація світового геополітичного порядку. 2. Нові геополітичні виклики і загрози. 3. Роль технологій і ресурсів у геополітиці майбутнього. 4. Геополітичні сценарії розвитку світу та місце України в них.	2 год
Всього	20 год

6. Завдання для самостійного опрацювання

Самостійна робота передбачає опрацювання лекційного матеріалу по кожній темі та навчальної літератури з переліку рекомендованої викладачем відповідно до структури освітнього компонента, підготовку презентацій на доповіді по окремим питанням, роботу із підготовки матеріалів щодо участі в дебатах, дискусіях, поточного опитування тощо.

IV. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою з освітнього компонента визначається шляхом накопичення балів при поточному опитуванні на практичних заняттях.

Поточне оцінювання з відповідних тем відбувається шляхом отримання балів за вміння аналізувати та систематизувати матеріал, проявляти нестандартні думки, оперування прикладами в процесі обговорення чи дискутування. Здобувач має виконати у повному обсязі усі види діяльності з освітнього компонента, бути присутніми на аудиторних заняттях.

Освітній процес регулюється *«Положенням про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки»* (<https://surl.li/kpyspj>).

Конфліктні ситуації вирішуються згідно *«Положення про порядок і процедури вирішення конфліктних ситуацій у Волинському національному університеті імені Лесі Українки»* (<https://surl.lu/fwumka>).

Засобом діагностики успішності здобувачів вищої освіти є залік.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації».

Порушенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат, фабрикація обман, списування. За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит тощо).

Вирішення спірних питань у галузі академічної доброчесності здійснюється на підставі *«Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату у науково-дослідній діяльності здобувачів вищої освіти і науково-педагогічних працівників Волинського національного університету імені Лесі Українки»* (<http://surl.li/pyqdch>).

Політика щодо дедлайнів та перескладання.

Шляхи відпрацювання пропущених занять: якщо здобувач з поважної причини пропустив практичне заняття, то він може здати матеріал під час проведення колоквиуму або у вигляді підготовки слайд-презентації (у межах 20 слайдів) за проблематикою пропущеної теми та її обов'язковий захист під час проведення тематичної розмови з викладачем відповідно до графіку консультацій.

Згідно *«Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність учасників освітнього процесу Волинського національного університету імені Лесі Українки»* (<https://surl.li/lbgbtg>), власне право

неформальну освіту, здобувач може відпрацювати пропуски, взявши участь у тренінгу, конференції, науковому семінарі тощо.

Перескладання заліку відбувається згідно затвердженого в деканаті розкладу.

V. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік.

На залік виносяться питання теоретичного та практичного рівнів. У випадку незадовільної підсумкової оцінки, або за бажання підвищити рейтинг, здобувач вищої освіти може не пізніше останнього заняття отримати бали, здавши теми на яких був відсутній.

Перескладання будь-яких видів робіт, передбачених силабусом ОК, з метою підвищення підсумкової модульної оцінки не дозволяється.

Здобувач вищої освіти складає залік у формі усних, письмових відповідей або складання тесту, на який виноситься *100 балів*.

Для складання освітнього компонента достроково, без заліку, потрібно набрати не менше 60 балів за 100-бальною шкалою протягом аудиторного або дистанційного навчання.

Здобувачі вищої освіти складають залік згідно розкладу заліково-екзаменаційної сесії, а у випадку нагальної потреби, зумовленої об'єктивними обставинами – достроково, написавши заяву на ім'я декана та представивши відповідні аргументи.

У випадку неявки здобувача на залік, з об'єктивних чи суб'єктивних причин, а також при отриманні незадовільної оцінки при складанні заліку, здобувач вищої освіти має право скласти підсумковий контроль повторно викладачу, або комісії, у яку входять представники кафедри та деканату. Якщо за ці три можливості залік не складено, здобувач виключається зі складу здобувачів вищої освіти ВНУ імені Лесі Українки.

В університетських положеннях є право на поновлення і проходження повторного проходження навчальної дисципліни.

VI. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90 – 100	Зараховано
82 – 89	
75 - 81	
67 -74	
60 - 66	
0 – 59	Незараховано (необхідне перескладання)

Перелік питань до заліку:

1. Предмет, об'єкт і функції геополітики.
2. Методи геополітичного аналізу.
3. Місце геополітики в системі суспільних наук.
4. Роль геополітики у формуванні державної політики.
5. Передумови виникнення геополітики.
6. Класичні геополітичні концепції (Ф. Ратцель, Р. Челлен).
7. Геополітичні теорії Х. Маккіндера, А. Мехена, К. Хаусхофера.
8. Розвиток геополітики у ХХ–ХХІ століттях.
9. Геополітичний простір і територія.
10. Геополітичне положення держави.
11. Геополітичні інтереси, потенціал і вплив держави.
12. Поняття «центр сили» та «баланс сил».
13. Формування сучасного світового порядку.
14. Однополярна, біполярна та багатополярна моделі світу.
15. Провідні геополітичні центри сили.
16. Роль наддержав і регіональних лідерів у світовій політиці.
17. Сутність і прояви глобалізації.
18. Економічний вимір геополітики.
19. Інформаційна геополітика та інформаційні війни.
20. Вплив глобалізації на державний суверенітет.
21. Геополітичні особливості Європи.
22. Геополітика Азії та Тихоокеанського регіону.
23. Геополітичні процеси на Близькому Сході.
24. Геополітика Америки та Африки.
25. Роль міжнародних організацій у світовій політиці.
26. Геополітичне значення інтеграційних об'єднань.
27. Військово-політичні союзи та їх вплив на глобальну безпеку.
28. Геополітичні інтереси та діяльність наднаціональних структур.
29. Поняття та типи геополітичних конфліктів.
30. Причини виникнення міжнародних конфліктів.
31. Гібридні війни як сучасний геополітичний феномен.
32. Геополітичні механізми врегулювання конфліктів.
33. Географічні та геополітичні особливості України.
34. Національні інтереси України у світовій політиці.
35. Україна в системі міжнародних відносин.
36. Виклики та загрози національній безпеці України.
37. Трансформація світового геополітичного порядку.
38. Нові геополітичні виклики і загрози.
39. Роль технологій і ресурсів у геополітиці майбутнього.
40. Геополітичні сценарії розвитку світу та місце України в них.

VII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Арон Р. Мир і війна між націями. Київ: Юніверс, 2000. 688 с.
2. Бебик В., Шергін С. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика. Київ: Університет «Україна», 2006. 208 с.
3. Бжезінський З. Велика шахівниця / пер. О. Фешовець. Київ: Фабула, 2018. 288 с. URL: <http://lib.rada.gov.ua/static/about/text/Shahivniz.html> (дата звернення 13.08.2024).
4. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство. Київ: Вид. «Києво-Могилянська академія», 2006. 203 с.
5. Білоус А. Політико-правові системи: світ і Україна: навч. посіб. Київ: АМУПП, 2000. 198 с.
6. Бостон С., Тимченко С. Державне право зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: ЦНЛ, 2005. 504 с.
7. Вегеш М. Геополітика в постатях і термінах: підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 786 с.
8. Гудзеляк І., Ванда І. Політична географія: навч. посіб. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 180 с. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/12/Hudzeliak-Politychnaehohrafiia-book_2021.pdf (дата звернення: 01.08.2024).
9. Дністрянський М. Геополітика: навч. посіб. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2011. 435 с.
10. Дністрянський М. С. Загострення геополітичних взаємин у період постмодерну та становище України: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 154 с.
11. Добровольський О. В. Геополітичний розвиток Південної Азії, Океанії, Африки і Латинської Америки та інтереси України. Київ: Пульсар, 2006. 128 с.
12. Ліпкін В. А. Національна безпека України Київ: КНЕУ, 2008. 552 с.
13. Лотоцький С., Трохимчук С. Україна в світовому геополітичному просторі. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2002. 192 с.
14. Мадіссон В., Шахов В. Сучасна українська геополітика: навч. посіб. Київ: Либідь, 2003. 176 с.
15. Основи громадянського суспільства та політичних знань: навч. посіб. / В. І. Бортніков, О. Б. Ярош, С. О. Байрак та ін.; за заг. ред. В. І. Бортнікова. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 456 с.
16. Основи громадянського суспільства та політичних знань: навчальний посібник; за заг. ред. В. І. Бортнікова. 2-ге вид., випр. та доп. Суми: Університетська книга. 2023. 646 с.
17. Jeremy Black. Why geopolitics matters. URL: <https://www.fpri.org/article/2020/01/whygeopolitics-matters/> (дата звернення: 04.09.2024)

18. Geopolitics: Definition, Foundations & Example URL: <https://study.com/academy/lesson/geopolitics-definition-foundations-example.html> (дата звернення: 04.08.2024).
19. O'Tuathail G., Dalby S. The Geopolitics Reader. London: Routledge, 2006. 589 p.
20. Painter J., Jeffrey A. Political Geography: An Introduction to Space and Power. London: Sage, 2009. 393 p.

Додаткова література

1. Американський президенціалізм: інститут глави держави в США у персоналіях від зародження до сьогодення. Біографічна енциклопедія / О. В. Бабкіна, С. М. Дерев'янка, М. П. Требін та ін.; за наук. ред. Н. М. Хоми. Львів : Новий Світ-2000, 2018. 372 с.
2. Байрак С. Кризові тенденції сучасних глобалізаційних процесів. *Україна – Європейський Союз: формат розвитку відносин України та Європейського Союзу в контексті російсько-української війни, виборчих процесів та прав національних меншин*. Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 04–05 жовтня 2024 року) / Ю. Остапець (голова редкол.); відповідальні за випуск: М. Зан, В. Гиря. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2024. С. 65–67. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/83172> (дата звернення 08.12.2024).
3. Байрак С. Особливості міжнародної співпраці України зі Світовою організацією інтелектуальної власності. *VII Політологічні читання імені професора Богдана Яроша*: зб. наук. пр. / за заг. ред. В. І. Бортнікова, Я. Б. Яроша. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. С. 9–15.
4. Байрак С. Основні механізми Організації Об'єднаних Націй у передбаченні, вирішенні та подоланні міжнародних конфліктів. *«Життєдіяльність людини в ситуації глобальних викликів сучасності»*. Луцьк, ЛНТУ, 2018. С. 27–29.
5. Байрак С. Проблема загроз і ризиків в умовах сучасних процесів глобалізації. *Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональні виміри*. Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 25–26 квітня 2024 р.). Івано-Франківськ, 2024. С. 84–98. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/66573/1/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%8F%D0%BA%20%D0%9A.%D0%A2.%20%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20birnyk-materialiv-.pdf> (дата звернення 08.12.2024).
6. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства / пер. з англ. І. Андрущенко. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 109 с.
7. Геополітика: антологія. Москва: Академический Проект; Культура, 2006. 1004 с.
8. Глобалізація і сучасний міжнародний процес / за заг. ред. проф. Б. Гуменюка і проф. С. Шергіна. Київ: Ун-т «Україна», 2009. 508 с.

9. Гьофе О. Демократія в епоху глобалізації. Київ: ППС, 2007. 436 с.
10. Європейський проект та Україна: монографія / А. В. Єрмолаєв, Б. О.Парахонський, Г. М. Яворська, О. О. Резнікова. Київ: НІСД, 2012. 192 с.
11. Коч С. В. Від периферії до центру: амбівалентність європейського прикордоння. Міжнародні та політичні дослідження. 2022. Вип. 35. С. 39–54. DOI: <http://dx.doi.org/10.18524/2707-5206.2022.35.263538>
12. Міжнародні відносини та світова політика: підручник / В. Манжола, В. Крушинський, С. Галака та ін. Київ: Київський ун-т, 2010. 863 с.
13. Shuliak A., Makar V., Nikolaienko N., Kunytskyu M., Morenchuk A., Bairak S. Achieved Brexit and probable polexit: determinants, prospects and consequences for the EU stability. *Ad Alta*. 2023. N. 13. P. 127–132. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/130132/papers/A_23.pdf (дата звернення 08.12.2024).